

Зорица Савковић

Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију
Београд

УЛОГА ВАСПИТАЧА У ПЕРСОНАЛНОЈ, ДЕЛАТНОЈ И СОЦИЈАЛНОЈ ДОБИТИ ДЕЦЕ СА ОШТЕЋЕЊЕМ ВИДА

Резиме: Информације, откривање и упознавање света око себе код деце се везује примарно за чуло вида и способност оријентације у просторној димензији. Како би се дете оспособило и припремило за самостално функци-онисање и кретање неопходна му је подршка од најранијег детињства. Поред родитеља, значајно место у успешном оспособљавању за оријентацију и не-зависно кретање има и васпитач. Циљ овог рада јесте да кроз анализу садржаја релевантне литературе прикаже улогу и значај васпитача у персоналној, делатној и социјалној добити деце са оштећењем вида.

Кључне речи: васпитач, деца са оштећењем вида, персонална добит.

Увод

Процес оријентације почиње игром између одрасле особе и детета, кроз коју дете стиче визуелно-перцептивне способности, развија свест о сопственом телу и простору који га окружује. Међутим, постоје и деца код које се ова свест не развија у пуном потенцијалу због оштећења вида. За разлику од офталмолошких дефиниција, педагошко дефинисање слабови-дости је нешто општије и флексибилније: „...слабовидим се сматра свако дете које се видом не може користити у образовне сврхе, односно које се на задовољавајући начин не може служити црним тиском.“ (*Педагошка енциклопедија 2*, 1989:348) Постоји више видова и узрока слабовидости, иако дијагнозу поставља офталмолог, поред родитеља изузетно је важна и улога васпитача у предшколским установама у правовременом откривању оштећења вида. Предмет овог рада јесте да прикаже улогу васпитача у овом процесу и његов значај у персоналној, делатној и социјалној добити деце са оштећењем вида.

Деца са оштећењем вида

Код деце са оштећењем сензорних функција сметња се манифе-стују као смањена или потпуно одсутна чулна осетљивост на светлосне надражаје који могу значајно ометати визуелну комуникацију. Деца имају тешкоће у кретању у средини које се испољавају кроз: успорен и неси-гуран ход, погнуту главу, стереотипне покрете и вишак времена за про-цену ситуације како би ваљано одреаговали.

Мотивација за кретање деце са оштећењем вида предшколског уз-раста је слабија због недостатка визуелних информација и стимулуса који обезбеђују сигнале за кретање. Стога је неопходно радити на развоју про-грама кретања како би се превазишли ови недостаци и подучавати дете у развоју концепата, вештина и техника које су потребне да се оријентишу према околини и да се крећу независно и безбедно. (Савковић, 2018:101).

Како препознати оштећење вида код детета? Кључни моменат у животу детета са оштећењем вида јесте правовремено уочавање, где роди-тељи и васпитачи заузимају

главно место. Као што смо напред навели, интензитет оштећења вида процењује офталмолог, међутим, постоји листа индикатора која помаже васпитачу у процени:

- слаба сналажљивост у простору, ударање о предмете, саплитање,
- повремено укрштање оба или једног ока,
- слабо опажање малих предмета на столу или поду,
- често жмирка или се мршти,
- трља очи или трепће,
- смета му јако светло,
- превише се примиче папиру,
- не може фокусирати поглед и др.

Когнитивни развој детета са сензорним оштећењем у многоме зависи од бројних чинилаца, те су због тога врло велике индивидуалне разлике код ове популације деце. Мали остатак вида поприлично може обогатити перцептивне податке значајне за когнитивни развој, где се кроз вежбе развијају преостали капацитети, уколико је могуће до максимума. Говорно-језичке способности ове деце развијају се подједнако као код деце без сметњи. Да би спознала свет који их окружује, ова деца су зависна од вербалних описа предмета и догађаја. Стимулација развоја функције говора код ове деце има веома важну улогу, јер, уколико нема других сметњи, дете може несметано развити вербалне способности до максимума.

У најранијем детињству социјална интеракција ове деце често је обележена ограничењима у успостављању контакта са околином. Успешна социјализација код деце са оштећењем вида огледа се у потпуној социјалној интеграцији, без обзира на развојну сметњу и доба и карактеристике детета. На нижем узрасту развој социјалних вештина креће од изградње односа унутар породице до развоја односа са другима: друговима из разреда и пријатељима, као и са наставницима и одраслима у школи и окружењу у заједници. (Жигић, Ешкировић, Савковић, 2017:103).

Образовна подршка деце са оштећењем вида оријантисана је ка упорављавању физичке активности; редовне сензорне стимулације; по могућству што чешће коришћење вербалне интерпретације, а најважнија социјална компонента тиче се укључивања деце у свакодневни живот заједнице и несметану комуникацију са вршњачком групом.

Улога васпитача у персоналној, делатној и социјалној добити деце са оштећењем вида

Циљ васпитно-образовног рада у предшколским установама, када су деца са сметњама у развоју у питању, јесте да прилагођеним/ измењеним методама и начинима рада омогући што успешнију социјалну инклузију, а самим тим и квалитетнији живот. Како би се ово обезбедило, намеће се потреба за што ранијом детекцијом, дијагностиком и хабилитацијом деце са оштећењем вида. Ово се може остварити једино кроз мултидисциплинарни приступ проблему: потребно је рано открити - тако да се и са процесом хабилитације почне на време. Прва карика у овом процесу, после породице, јесте образовни систем у коме значајну улогу има васпитач.

На макро плану васпитач би требало да мобилише ресурсе из окружења (на нивоу заједнице), где кроз тимски рад са стручњацима различитих профила (интерресорне комисије, педагоге, офталмологе, психологе, логопеди и сл.) заједнички искористи средства како би обезбедио себи, а самим тим и деци несметани рад. На микроплану, у свом раду, васпитач би требало да промовише недискриминацију и то кроз активности које развијају разумевање различитости. (Ковачевић, А. С. 2017:120)

Улога васпитача у **делатној добити** деце са оштећењем вида по-дразумева да васпитач овлада основним знањима из области инклузивног образовања; требало би да има развијен активан истраживачки приступ у погледу примене различитих стратегија и концепција у раду са овом децом; као и познавање различитих васпитних компоненти сразмерно специфичностима старосних узраста и примарног оштећења.

Када је у питању **персонална добит**, васпитач би требало да по-могне детету са оштећењем вида у развијању перцепције (визуелне и та-ктилне), развој мишљења, као и стварање представа и појмова. Укључи-вање деце у различите видове физичких активности, кроз креирање ре-шења, адаптацију простора, опреме и реквизита утиче на побољшање мо-торичких и функционалних способности. На тај начин деца са сензомоторичким сметњама се оспособљавају да самостално функционишу, кроз развој fine и крупне моторике, правилно држање, освешћивање властитог тела, природне и друштвене средине. Области у којима би требало обе-збедити стицање додатних вештина код ове деце јесу: мобилност (вешти-не самозаштите у непознатом простору, коришћење белог штапа, прелазак преко улице и сл.); оријентација (константно и предвиљиво окружење); коришћење алтернативних видова комуникације (Брајево писмо, аудио књиге и сл.); асистивна технологија (улазни компјутерски уређаји и сл.)

Социјална добит детета са оштећењем вида у васпитно-образо-вном раду у многоме зависи од васпитача. Да би социјална инклузија ове популације деце била ефикасна, васпитач би требало да има позитиван став према инклузији, јер добронамерно и пажљиво поступање васпитача омогућава да их вршњаци прихвате а одбаце нелагодност, страх и одбо-јност. Укључивање родитеља у креирање педагошког профила и индиви-дуалног образовног плана, кроз заједничко планирање и размену података, утиче на побољшање положаја и прихватање детета. Само добра воља васпитача није довољна у процесу социјализације деце, неопходно је да васпитач примењује разноврсне методе рада и на тај начин укључује дете са оштећењем вида у свакодневни живот заједнице, тј. групе вршњака.

Улога васпитача у развоју детета са оштећењем вида подразумева вештине васпитача да посматра понашање деце у различитим образовним ситуацијама; способност да прилагоди активности потребама; процени капацитете деце и сходно томе изабере и креира средства за рад; пружи дискретну индивидуалну подршку детету; делује стимулативно и корективно у савладавању свакодневних животних вештина ове популације.

Закључак

Деца са оштећењем вида имају исте развојне потребе као њихови типични вршњаци, било да је у питању област здравља, образовања, емо-ционални или социјални развој. Развој личног идентитета, породичних и друштвених односа креира се у интеракцији са окружењем. Какав је ква-литет те интеракције зависи од бројних фактора, а једна значајна карика у том ланцу јесте и васпитач. Да би се изједначиле могућности за задово-љење ових потреба код деце са оштећењем вида, као и унапредио квалитет социјалне мреже, неопходно је пружити додатну подршку. Улога васпи-тача је вишеслојна и креће се од препознавања развојне сметње до укљу-чивања и стимулације деце у свакодневни живот групе. Овај процес се одвија кроз две димензије: организацију активности и мобилизацију ресу-рса. Подстичући учешће сваког детета од најранијег детињства, васпитач развија разумевање различитости на начин да вреднује напредак деце према личном постигнућу.

Место васпитача у процесу инклузије деце несумњиво јесте значајно, посебно у домену добробити детета у социјалном, персоналном и делатном сегменту.

Литература

Вељковић, Д. (1995). *Дијагностичке процедуре у офталмологији*. Крагујевац: Медицински факултет.

Жигић, В., Ешкировић, Б., Савковић, З. (2017). „Проширени курикулум за ученике са оштећењем вида“, у Зборнику радова са 12 конференције „Васпитач у 21. веку“: *Рефлексије савременог доба на васпитно-образовни рад у предшколској установи*, бр.16, Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија.

Ковачевић, А. С. (2017). „Улога васпитача у успостављању инклузивних вредности“, у Зборнику радова са 12 конференције „Васпитач у 21. веку“: *Рефлексије савременог доба на васпитно-образовни рад у предшколској установи*, бр.16, Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија.

Педагошка енциклопедија (1989). Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Савковић, З. (2018). „Пре-штап и штап за оријентацију и кретање деце са оштећењем вида“, у: Зборнику радова са 13 конференције „Васпитач у 21. веку“: *Савремени свет и толеранција кроз призму предшколског васпитања*, бр. 17, Алексинац: Висока школа за васпитаче струковних студија.

Zorica Savković

THE ROLE OF EDUCATORS IN THE PERSONAL, WORKING AND SOCIAL BENEFITS OF CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENT

Summary

Information, discovery and getting to know the world around them in children is primarily related to the sense of sight and the ability to orient in the spatial dimension. In order for a child to be able and prepared for independent functioning and movement he needs support from the earliest childhood. In addition to parents, the educator also has a significant place in successful training for orientation and independent movement. The aim of this paper is to present the role and importance of educators in the personal, active and social gain of children with visual impairment through the analysis of the content of relevant literature.